

Guies de Prevenció del Suïcidi

Eva Valcárcel Muntané, cap de Programes d'Atenció Especialitzada del CP Quatre Camins, coautora

Donís Mas Rosell, psiquiatre del CP Mas d'Enric, coautor

José Custodio Saldaña, subdirecció General de Centres i Gestió Penitenciària, consultor en representació del personal tècnic especialista

Jornada: Intervenció en els entorns penitenciaris davant les autolesions i els suïcidis

Barcelona, 17 de novembre de 2023

L'encàrrec

- L'encàrrec neix de la necessitat d'ampliar la mirada de la prevenció del suïcidi a tots els agents implicats a l'àmbit penitenciari. La Secretaria de Mesures Penals, Rehabilitació i Atenció a la Víctima té la voluntat d'implementar accions d'impacte dins l'eix estratègic en la prevenció del suïcidi.
- Els departaments d'Ensenyament i de Salut publiquen una Guia per a l'abordatge de la conducta suïcida i de les autolesions no suïcides en el centre educatiu. El departament de Salut, dins de les accions del Pla de prevenció de suïcidis 2021-2025, ens va oferir el suport per a l'elaboració de les guies.

L'encàrrec

- L'encàrrec va consistir en elaborar guies per tres col·lectius diferents:
 - Treballadors/res i col·laboradors/es del centre, exceptuant els equips de tractament
 - Persones internes
 - Famílies
- Es va conformar un equip de professionals de diferents àmbits, col·lectius i centres de treball amb la finalitat de recollir els diversos punts de vista i perspectives. També es va comptar amb l'assessorament dels diferents col·lectius destinataris.
- En aquest moment, estem finalitzant la darrera de les guies, dedicada a les famílies. Això vol dir que és probable que puguem començar la difusió a principis de l'any vinent.

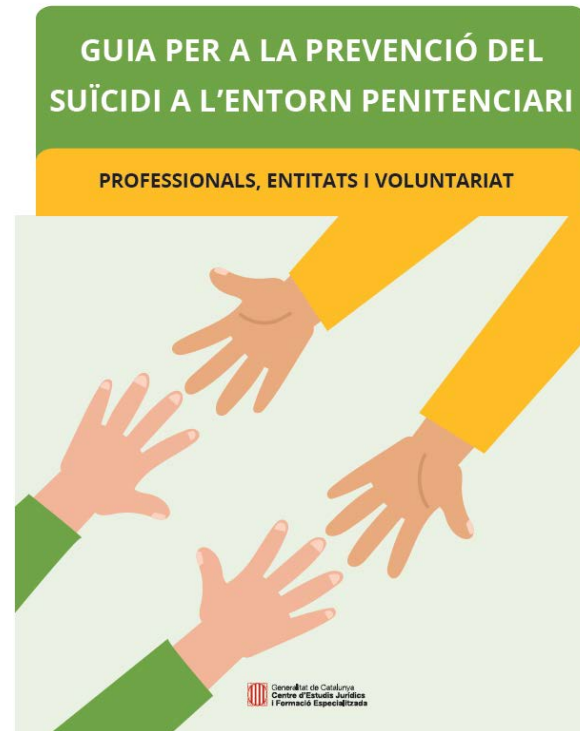
Objectius del projecte

- Sabem que les taxes de suïcidi als centres penitenciaris són significativament majors que les de la població general (World Health Organization, 2021, 2007). L'any 2020 la taxa de suïcidis a Catalunya va ser de 7,06 per 100.000 habitants en la població general mentre que a les presons catalanes va ser de 83,2 per 100.000 interns (Idescat, 2022; Departament de Justícia, Drets i Memòria, 2022). És per això que projectes com els que abordem en aquesta jornada són tan importants.
- Tot i això, aquesta guia no pretén ser un protocol d'actuació, ja que aquest protocol ja existeix i ja s'utilitza de manera normalitzada al sistema penitenciar. Les guies son un document breu i senzill per a la sensibilització de les persones que poden ajudar a la tasca preventiva.

Objectius del projecte

- Fer difusió de la importància del paper de tots i totes en la prevenció del suïcidi a l'entorn penitenciari.
- Oferir informació útil i breu sobre factors de risc i senyals d'alarma.
- Proporcionar pautes senzilles per una primera actuació/atenció en situacions de risc potencial i en dies posteriors.

La guia

2. INTENT DE SUÏCIDI

Una segona fase en la qual ja es presenta una conducta clara.

QUÈ PUC FER

En el moment del fet:

- Avisa a algun/a company/a d'interior i/o professionals de l'equip multidisciplinari. Si treballes a interior, activa el procediment pertinent.
- Tingues sempre en compte mesures d'autoprotecció, especialment si la persona es troba molt alterada.
- No deixis sola a la persona i procura, en la mesura que sigui possible, que tingui certa privacitat.
- Un cop s'hagi gestionat la situació, és important que parlis amb l'equip referent de la persona per tal de traslladar la informació rellevant.

En els dies següents:

- Mantingues l'atenció sobre possibles senyals d'alarma (per exemple: si no continua assistint a les seves activitats o no manté la seva rutina habitual).
- Interessat per com es troba la persona i no tinguis por a parlar del que ha passat si ho necessita.

Una persona es troba en una situació més vulnerable si...

- És el seu primer ingrés.
- Té una sentència de llarga durada.
- El seu cas té ressò en els mitjans de comunicació.
- No té o ha perdut els lligams familiars i la seva xarxa social.
- Ha patit canvis en la seva situació processal o penitenciària (notificació de la resolució judicial, expulsió del país, passar a un Centre Obert o Secció Oberta, per exemple).
- Ha patit canvis d'ubicació (unitat, mòdul o àrea) o ha estat traslladada de centre o alta d'UHPP.
- Presenta algun factor de major vulnerabilitat: persones trans*, factor d'edat (siguin joves o persones grans), persones immigrades, entre d'altres.
- Es troba en aïllament.
- Té conflictes amb altres o pateix intimidació o agressions dins la presó.
- Ha tingut pèrdues o canvis vitals com: ruptures de parella; trencament de lligams familiars; morts de persones significatives; ha rebut algun diagnòstic d'una malaltia, sigui pròpia o d'algu proper; hi ha hagut canvis en la relació amb els seus fills (retirada de la custòdia, inici de processos judicials que poden acabar en la pèrdua dels fills).
- Té antecedents de malaltia mental o de conductes suïcides.

SENYALS D'ALARMA

Els canvis en la conducta habitual de la persona ens han de posar en estat d'alarma degut al risc, més o menys imminent, d'una conducta suïcida.

- La persona realitza conductes de tancament:
 - regala les seves coses.
 - escriu cartes de comiat.
 - s'acomiada dels companys/es.
 - dona les gràcies tant a companys/es com a treballadors/es.
- Abandonament de la cura personal:
 - deixa de prendre la medicació.
 - disminueix el seu nivell d'higiene.
 - comença a aïllar-se. Es veu a la persona més sola.
 - deixa d'anar a les activitats que abans feia o disminueix el seu rendiment.
- Millora sobtada i sense motiu aparent del seu malestar o estat anterior.
Tenir conductes de risc que no eren usuals abans, com si no tingués por de cap conseqüència.
- Discurs desesperançat associat a l'aparició d'un esdeveniment crític (ruptura, canvi, etc).

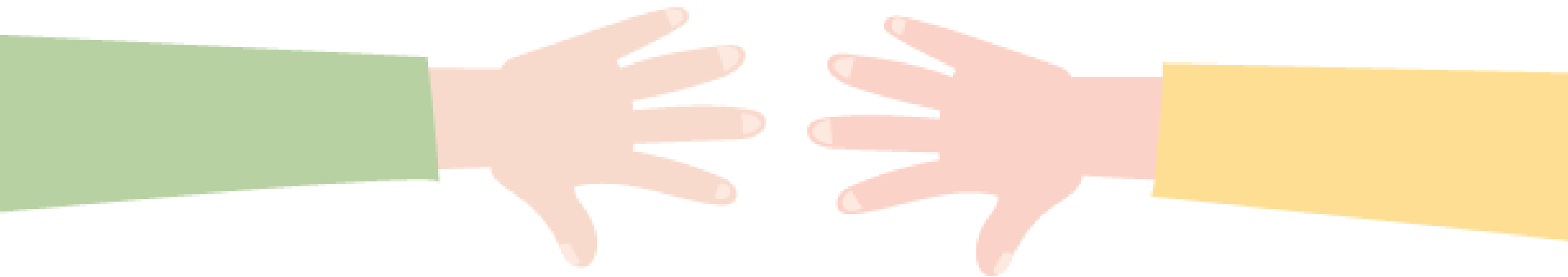
La guia

RECORDA

Totes les persones que treballem a l'organització formem part de la prevenció del suïcidi i podem ajudar a fer que aquest no es produeixi.

EXEMPLE D'UN CAS

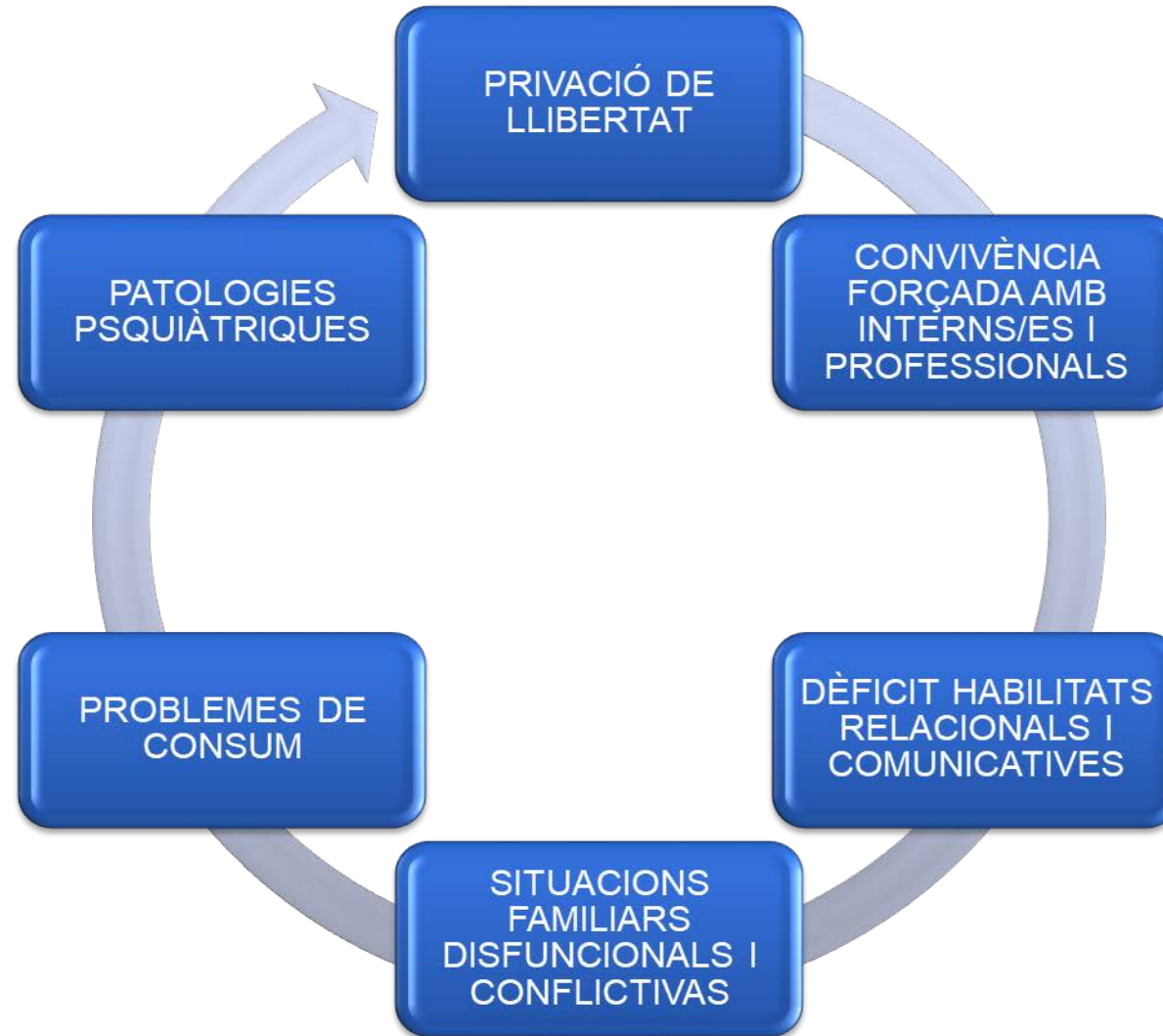
GUIES DE PREVENCIÓ DE SUÏCIDIS: COL-LABORACIÓ DE L'ÀMBIT DE RÈGIM INTERIOR A LA SEVA CREACIÓ I IMPLEMENTACIÓ

José Custodio Saldaña, Subdirecció General de Centres i Gestió Penitenciària,
consultor en representació del personal tècnic especialista

Objectiu de les guies de prevenció de suïcidis

Facilitar a tots els col·lectius implicats en la funció penitenciària una eina senzilla i validada per donar informació i pautes d'actuació davant la casuística que envolta la conducta suïcida dins de l'àmbit penitenciari i que complementen les indicacions previstes als protocols d'actuació aprovats (PPS)

La presó com un context crític que pot coadjuvar en conductes suïcides

El funcionari de règim interior en la prevenció de conductes suïcides (I)

Principi general:

Salvaguardar la integritat física i emocional dels interns/es i col·laborar amb la resta d'agents implicats en la prevenció i tractament de les conductes suïcides

El funcionari de règim interior en la prevenció de conductes suïcides (II)

Funcions bàsiques:

- Detecció
- Prevenció
- Col·laboració

El funcionari de règim interior en la prevenció de conductes suïcides (III)

Detecció:

- El col·lectiu de funcionaris de vigilància és el col·lectiu professional que més temps està en contacte directe amb els interns/es, fet que facilita la detecció de senyals d'alarma.
- Estan formats en tècniques d'observació i interacció en situacions de crisi amb les persones ingressades a presó.
- Realitzen pràctiques dels procediments i protocols d'actuació en situacions de crisi.

El funcionari de règim interior en la prevenció de conductes suïcides (IV)

Prevenció:

- Informar el/la cap de serveis
- Prendre mesures provisionals que redueixin el risc
- Informar els serveis psiquiàtrics o sanitaris
- Informar la direcció

El funcionari de règim interior en la prevenció de conductes suïcides (V)

Col·laboració

- Completar les actuacions de seguretat personal que s'indiquin al protocol previst.
- Mantenir una conducta d'escolta activa i empàtica que faciliti la observació de l'evolució de l'intern i informar.
- Col·laborar amb l'equip de tractament en el seguiment de l'evolució de l'intern.
- En cas de situació luctuosa, col·laborar en una adequada gestió del dol tant per part dels interns de la unitat com dels familiars i dels professionals.

Conclusions

- Les guies de prevenció de suïcidis i el protocol de prevenció de suïcidis són eines necessàries i útils.
- La col·laboració entre els diferents agents i col·lectius professionals implicats facilita la prevenció de conductes suïcides.
- L'observació i la interacció comunicativa amb els interns/es per part dels funcionaris de vigilància són eines imprescindibles en la detecció i prevenció del suïcidi.
- S'ha de trencar amb la idea que parlar de suïcidi a presó és un tabú i s'ha d'aprofundir en la idea que el suïcidi es pot evitar.

Agraïments

Autoria

Jordi Sererols Serra: tècnic de salut de la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat, de la Direcció General d'Afers Penitenciaris

Eva Valcárcel Muntané: psicòloga i Cap de Programes d'Atenció Especialitzada CP Quatre Camins

Donís Mas Rosell: psiquiatre del CP Mas d'Enric

Carmen Sánchez Afonso: metgessa CP Dones Barcelona

Penélope Torres Moreno: cap d'unitat de formació inicial del CEJFE

Persones col·laboradores/consultores

José Custodio Saldaña: Subdirecció General de Centres i Gestió Penitenciària

Xenxa Batllori Llauradó: coordinadora de Formació CP QC i CP Joves

Montse Colom Cabau: docent de CP Quatre Camins

Meritxell León Blanco: tècnica de Medi Obert

Aquest projecte és una col·laboració entre la Subdirecció General de Programes de Rehabilitació i Sanitat del Departament de Justícia, Drets i Memòria, el Departament de Salut, dins les accions del Pla de prevenció de suïcidis 2021-2025 i el Centre d'Estudis Jurídics i Formació especialitzada.

Moltes gràcies!

Avís legal

Reconeixement CC BY

Aquesta obra està subjecte a la llicència de Reconeixement 4.0 Internacional de Creative Commons.

Si voleu veure una còpia d'aquesta llicència accediu a <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Així, doncs, sou lliure de compartir (copiar i redistribuir el material en qualsevol mitjà i format) i adaptar (remesclar, transformar i crear a partir del material per a qualsevol finalitat, fins i tot comercial) sempre que se citi l'autor del text i la font (Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia. Centre d'Estudis Jurídics i Formació Especialitzada). <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.ca>